Сувора вдача у буреїнських гір. Пізно приходить сюди весна. У травні, коли починає кучерявитися молоде листя беріз, а модрини вкриваються ніжно-зеленими голочками глиці, вночі бувають такі міцні заморозки, що вода в калюжах схоплюється товстою кригою. Глибокі сніжні замети на північних видолинках лежать до липня, а в кіпці вересня у верхів'ях гір випадає перший сніг.

У розпалі було коротке буреїнське літо: дні стояли спекотні, від кущів багонника плив п'янкий аромат, розчиняючись у нічній прохолоді. Жучок прокинувся у своїй холостяцькій порі пізно. Цієї неспокійної пори шлюбних ігор звичайний ритм його життя порушився. Багато оббігав він долин і крутоярів, перш ніж на одному з кам'янистих розсипів йому пощастило зустріти чарівну соболицю. Коротка темно-бура шерстка на ній відливала шовковистим полиском, підкреслюючи світлий ніжний тон голівки. Груди прикрашала яскраво-оранжева пляма. Жучок покохав незнайомку з першого погляду, він ладен був іти за нею до підхмарних гольців, коли б не світло-бурий соболь. Лише якусь мить роздивлялися один одного суперники. Перший кинувся у бійку Світлий. Вискочивши з нори красуні, Жучок стрілою злетів на верхівку модрини. Світлий помчав за ним.

Умостившись зручніше у розгіленні двох сучків, Жучок перейшов до активної оборони й мало не зіпхнув свого суперника на землю. Між соболями зав'язалася відчайдушна боротьба. Скуйовджені, з ощиреними дрібними, але гострими, як шило, зубами, вони сміливо кидалися один на одного, сповнюючи ліс сердитим гурчанням. Успіх сприяв поперемінно то Жучку, то його противникові. Нарешті Жучку пощастило повалити ворога на спину і схопити його за горло. Задихаючись, Світлий напружив останні сили і видерся з гострих зубів Жучка. Тільки стрімка втеча могла врятувати тепер його життя, і він прудко помчав по вітроломах, гілках, перестрибуючи з дерева на дерево, мов білка. Довго переслідував його Жучок, аж поки відігнав якомога далі від свого мисливського району, але й сам добряче втомився.

Відпочивши під вивернутою вітром ялицею, Жучок пішов розшукувати соболицю. Не знайшовши її в кам'янистих розсипах, він по сліду дістався її глибокої сухої нори, вхід до якої був схований під корінням старої кам'яної берези. Побачивши переможця, соболиця не виявила щонайменших ознак приязні, але й не стала його виганяти. На світанку вони разом попрямували на вершину сопки, де під навісами кам'яних плит водилися піскухи — улюблена пожива соболів.

Зовні піскухи були дуже схожі на великих мишей з короткими хвостами. Це були працьовиті, компанійські звірки. Зрізаючи зубами стебла трав, вони дбайливо сушили їх на сонці, а потім складали в невеликі копички під виступами скель, щоб заготовлене на зиму сіно не зволожувалося під дощем. Піскухи дуже цікаві. Зачувши шурхіт, вони вискакують з нірок, сідають "стовбчиком" на якомусь горбочку і свистять, немов допомагаючи соболю швидше виявити себе.

Жучок добре знав звички цих беззахисних істот і завжди успішно полював на них, терпляче чатуючи біля нір, точнісінько як це роблять коти. Піймавши і з'ївши двійко піскух, соболі вибігли на галявину, де росла лохина. Соковиті смачні ягоди виявилися вельми до речі, як десерт на сніданок. Вгамувавши голод, соболі сховалися у прохолодих лабіринтах кам'янистих розсипів і довго не виходили назовні.

Цілий місяць тривали шлюбні ігри соболів. Чимало нападів суперників довелося відбити Жучку, і завжди він виходив переможцем. Він дуже покохав за цей час свою подругу, але соболиця одного разу просто вигнала його геть. Просидівши під дощем біля входу в нору цілу піч, Жучок уранці подибав до свого старого холостяцького житла. Кілька разів повертався він потім до заповітних кам'яних розсипів, але соболиця вперто ухилялася від зустрічі.

Закінчилося коротке північне літо. Пожовкло листя на деревах. Неозорий жовтий океан простелився до самісінького обрію. Подуви вітру, налітаючи, зривали шати з дерев. Під променями яскравого сонця золотистими блискітками спалахували, падаючи на землю, голки

модрин. У цю коротку пору достатку харчів у природі всі мешканці лісу поспішали швидше накопичити жир, такий необхідний звірам в голодну зиму.

Коротаючи дні переважно в норі, Жучок волів полювати о вечірній та ранковій порі, але, якщо лови були невдалі, його можна було побачити в лісі й удень, а то і вночі.

У кінці вересня засріблилися снігом схожі на бані храмів вершини буреїнських хребтів, але минув ще цілий місяць, поки перша пороша вибілила ліс, в якому мешкав Жучок.

Того дня Жучок вийшов з нори пізно. Понюхавши сніг, він сторожко ступив на стежку й побіг на сухе болото, де вдосталь водилося полівок — гладких куцохвостих лісових мишей, головної поживи соболів. На білому снігу пухнаста шубка Жучка здавалася смолисто-чорною. Обрідні білі волосинки на шубці були схожі на блискучі сніжинки, що злегка припорошили шовковисту шкурку. Невелика голівка з ловкенькими вухами, вкрита світло-бурою короткою шерсткою, була прикрашена круглими блискучими оченятами, що дивилися на світ сторожко й здивовано. Ці очі та чорна кумедна мочка невеликого носа робили Жучка схожим на лялькове плюшеве ведмежа.

Вийшовши на болото, Жучок розшукав нірку полівки і, сховавшись за купину, почав терпляче очікувати, коли з неї вийде миша. Його терплячість була винагороджена, він смачно поснідав, і тільки крапелька крові на снігу нагадувала про те, що тут щойно сталося. Щоб як слід вгамувати голод, йому потрібно було з'їсти ще з п'ятеро таких полівок, але цього року вони траплялися рідко, тому Жучку часто доводилося вдовольнитися рослинною їжею, хоч він був типовий хижак.

На крутому косогорі серед розколин скель ріс кедровий стелюк. На зиму гілки хвойного чагарника пригиналися до землі. Присипаний зверху снігом, він ставав непрохідним для великих звірів, але для

дрібних, передусім для полівок, бурундуків, піскух, був чудовою схованкою. Тут було де сховатися не лише від наземних, але й від повітряних ворогів. Над усе гризунів приваблювали в ці місцини шишки стелюка, повні масних, з тонкою шкаралупою горішків. Дуже полюбляли їх і ведмеді.

От до цих непрохідних заростів і попрямував Жучок. Тут можна було, якщо пощастить, схопити гаву-піскуху або полівку, поласувати горішками. До пізнього вечора нечутно нишпорив він між кущами, то вилазячи на похилі гілки, щоб відкусити шишку, то спускаючись на землю, щоб розгризти її. Здавалося, між густого плетива гілок стелюка соболю не загрожує ніяка небезпека. Але з верхівки старої ялини за ним уже давно стежив великий вухастий пугач, який також полював тут на гризунів.

Наситячись горіхами, Жучок виліз з-під кошлатого куща і намірився був уже повертатися додому, коли несподівано гострі кігті боляче стисли його маленьке тільце й могутні крила підняли його в повітря. Безпорадно звиваючись, Жучок сповнив ліс деренчливим криком. Здавалося, йому три чисниці до смерті. Повільно летів пугач, вибираючи зручне місце для вечері.

Звичайно він поїдав жертву у високому лісі, але тепер, не маючи сил долетіти туди, вирішив розправитися з Жучком на виступі гострої скелі. Тримаючи здобич однією лапою, пугач спробував другою міцніше ухопитися за карниз скелі, та, мабуть, невдало схопив булькатий свою жертву. Не встиг він здійснити цей нехитрий трюк, як спритний соболь вивернувся, мов змія, і вчепився пугачу в шию. Безладно махаючи крилами, той поніс Жучка далі, а соболь дедалі глибше вгризався у шию ворога. З рани цвіркнула кров, зрошуючи груди птаха і бруднячи соболя. Втрачаючи сили, пугач почав знижуватися. Він летів уже над самою землею, зачіпаючи крилами чагарник, і, врешті, тицьнувся в мерзлу купину.

Здобувши таку незвичайну перемогу, Жучок насамперед відокремив голову птаха від тулуба, а потім, сховавшись під коріння старої вільхи, став зализувати рани.

Наступного дня він розшукав задубілого пугача і з апетитом з'їв мало не половину птаха. Декілька днів ходив Жучок до пугача, аж поки від грізного ворога не залишилася купа м'якого сірого пір'я, а потім і воно зникло під товстим шаром свіжого снігу.

Минали дні. Важче й важче ставало Жучку добувати собі їжу. Глибокий сніг заважав під час руху, полівки не вилазили з нір. Жучок дедалі частіше ходив на старе згарище, поросле брусничапком, і викопував з-під снігу темно-рубінові ягоди.

Брусничник ріс на модриновому згарищі. Поодинокі сухі дерева, з яких давно облетіла кора, ще трималися за землю обвугленим корінням. У такому лісі було дуже світло, тому Жучок приходив сюди вночі. Широкі, вкриті густим хутром лапки його навіть у пухкому снігу провалювалися неглибоко й давали змогу ходити далеко в ліс. Казково гарна зимова ніч у світлохвойній тайзі! П'ятдесятиградусний мороз порозвішував на гілках дерев і кущів перлинове намисто, що спалахує зеленими іскорками при яскравому сяйві місяця. Прозоре густе повітря сповнене м'якого блакитного миготіння. У чорно-синій безодні неба шепочуться великі зірки. Тиша... Раптом лунає постріл — це тріснуло від морозу дерево.

Брусничник вабив до себе не тільки соболів. Рябчики, дикуші й великі, важкі тетеруки часто навідувалися сюди. Годувалися вони тільки вдень, а вночі спали долі, закопавшись у сніг. Дуже полюбляв Жучок м'ясо цих лісових курей, але не так просто розшукати ласу здобич.

До лунки, де спав рябчик, не було сліду. Птах "падав" у сніг прямо з дерева й тут-таки закопувався в нього. Тільки наштовхнувшись на лунку, можна було виявити під снігом сонька.

Посеред зими в глухому лісовому видолинку, де жив Жучок, з'явилися мисливці. Поставивши намет і встановивши в ньому залізну пічку, вони пустили своїх їздових оленів пастися на ягельник, а самі заходилися розставляти пастки. До яких тільки хитрощів не вдавалися промисловики, щоб обдурити соболя! Вони то підвішували на кущ шматочок смачного рябчика, а під ним клали пастку, притрушуючи її пір'ям, то засовували принаду в заглиблення між корінням, а біля входу маскували пастку. Чимало соболів потрапило до рук мисливців. Їхні пухнасті шкурки, складені в мішок, висіли на модрині біля намету. Не минути б лихої долі й Жучкові, коли б до мисливців не приїхав мисливствознавець. Після бесіди з ним мисливці почали ловити соболів живцем, щоб переселити їх у далекі угіддя Охотського узбережжя. Довелося знімати капкани і ставити натомість дерев'яні ящичні пастки, привезені мисливствознавцем, а для принади класти великі шматки лосячого м'яса.

Обходячи вночі свій район, Жучок натрапив на зяючий в снігу чорний квадратний отвір. Постоявши у роздумі біля входу і переконавшись, що небезпеки немає, Жучок вирішив поцупити шматок м'яса, невідомо ким залишений у дерев'яній "норі". Обережно ступаючи, він пробрався у пастку, але варто йому було доторкнутися до принади, як позаду з гуркотом впали дерев'яні дверцята й закрили шлях до відступу. Марно він шкріб і гриз дверцята пастки: вибратися на волю ніяк не вдавалося. Решту ночі Жучок провів у своїй в'язниці, метаючись по ній і не знаходячи порятунку. Наморившись, він без апетиту трохи з'їв мороженого м'яса.

Настав день. Не маючи можливості грітися під час швидкого бігу, Жучок став мерзнути. На його щастя, в пастці виявився величенький жмуток лосячої шерсті, яка згодилася йому не тільки як підстилка, а й як покривало.

Опівдні зарипів сніг під лижами мисливця. Охоплений жахом, заметався Жучок, коли людина, піднявши пастку, засунула її у лантух і відкрила дверцята. В одну мить вискочив бранець із пастки, але одразу

ж потрапив у мішок і був притиснутий рукою мисливця. Міцно зав'язавши мішок із здобиччю, людина поклала його до рюкзака і, ставши на лижі, радо помчала до намету.

Жучок умів долати багато перешкод: прогризати лід, викопувати в землі нірку, перегризати коріння дерев, але прорватися крізь м'яку мішковину не зміг. Спочатку він люто кусав мішок, дер його лапами, але згодом, знесилівши, притих.

Принісши здобич у намет, мисливець не став виймати Жучка з мішка, а поклав туди шматочок м'яса і жменю мерзлого снігу замість води.

Кілька днів прожив Жучок у теплому наметі разом з мисливцями. Промисловики хотіли відновити живцем ще кілька соболів, але це їм не вдалося. Тоді вони вирішили зняти з Жучка шкурку — морочитися із живим соболем клопітно, але коли витягли його з мішка, були вражені на подив красивою темною шкуркою і лишили живим.

Настав перший місяць весни, але морози вночі стояли люті. Лише у безвітряні дні сонце розтоплювало на заметах верхній шар снігу, і тоді утворювалася склоподібна кірочка — наст.

Три дні на оленячих нартах везли Жучка на приймальну базу. Мисливці поспішали, але спізнились: остання партія соболів була відправлена на Колиму за день до їхнього прибуття. Оглянувши Жучка, директор бази все ж прийняв його.

"Який красень! — вигукнув він.— Потримаємо до наступної осені й відправимо в Магадан з першою партією". Розрахувавшись із ловцями, він помістив звірка у простору двокамерну клітку для утримування соболів. Так почалося довге життя Жучка серед людей.

Нове житло Жучка було з двох відділень. Перше, оббите оцинкованою сіткою, правило за їдальню. Сюди щоденно клали сире м'ясо і морожену брусницю, наливали в напувалку воду. Друге відділення було затемнене з усіх боків фанерними стінками, потрапити до нього можна було тільки з "їдальні" крізь круглий отвір. Ця своєрідна спальня, наповнена доверху лосячою шерстю, настроювала на спокійний відпочинок. Тут Жучок почувався, як у природній норі.

На базі було близько двохсот таких кліток. Зараз вони стояли порожні, і в приміщенні панувала тиша. Лише раз на день приходила дружина директора бази, приносила корм і воду для Жучка, чистила клітку. Вистромивши із спальні незадоволену мордочку, бранець стежив за кожним рухом неквапливих жіночих рук, при цьому голосно хуркав і удавав, ніби хоче напасти на людину. Але жінка знала вдачу соболів і анітрохи не лякалася цих погроз.

Минуло кілька тижнів. Жучок звик до нової обстановки і перестав гризти дротяну сітку. Він навіть погладшав від доброго харчу та догляду. Невдоволення усе частіше поступалоЭ ся місцем у нього цікавості до людини.

Одного разу хазяйка забула зачинити на засув дверцята клітки, і бранець, скориставшись із цього, вибрався на волю. Він підбіг до вікна, але гострий зір допоміг йому побачити скло. Зістрибнувши з підвіконня, Жучок почав обстежувати приміщення бази. Завдяки чіпким пазурам він легко здирався на оштукатурені стінки, ходив по вузьких карнизах. Старанно оглянувши простору кімнату і не знайшовши жодної лазівки, Жучок спустився на підлогу. Набігавшись удосталь, він підійшов до каструльки в кутку кімнати. Пахло м'ясом. Зсунувши кришку, соболь витяг шматок лосятини, але з'їсти його не зміг. Тоді за старою звичкою хижака він заховав недоїдений шматок під шафу і вкрив його знайденою на підлозі ганчіркою. Потім, певно, втративши довіру до каструлі, Жучок перетягав усе м'ясо під шафу, а сам повернувся до клітки й солодко заснув, угорнувшись у шерсть, як у пухову ковдру.

Удень прийшла хазяйка, щоб погодувати Жучка, і, побачивши порожню каструлю, вирішила, що м'ясо вкрала кішка. Лише підійшовши до клітки Жучка, вона зрозуміла, хто справжній винуватець.

Про те, що сталося, вона розповіла чоловікові, і той прийняв рішення: "Жучка перевести до кабінету. Хай привчається до людей".

Директор — старий мисливствознавець, фахівець з вільного розведення соболів, жив удвох із дружиною у чотирикімнатній квартирі. Мешкали там ще мисливський пес Буян і ряба кішка Мурка. Підселення в квартиру п'ятого мешканця відбулося непомітно: вдень Жучок не виходив із свого ящика, де спав, згорнувшись у клубок на м'якій лосячій шерсті, вночі ж Буран спав у своїй будці, а Мурка ловила мишей на оборі.

У першу ж ніч Жучок неквапом оглянув директорську квартиру, побував на всіх шафах, етажерках і поличках, обнюхав усі щілини. Помітивши, що за ним спостерігають люди, він заховався в темний куток за шафою і аж десь над ранок перейшов у своє гніздо.

Вранці хазяйка вперше покликала його на ймення. "Жучок! Жучок! — гукала вона, тримаючи блюдце в руках.— Іди їсти!" Жінка поставила блюдце біля ящика і сіла віддалік, спостерігаючи за соболем. Вистромивши з ящика голову, Жучок довго не зважувався вийти, але апетитний запах незнайомої страви подолав страх. Сметана сподобалася йому, він з насолодою вилизав блюдце. "Еге, друже, та ти гурман!" — вигукнула хазяйка. Вона поклала на блюдце ще одну ложку сметани, і цього разу Жучок не примусив себе довго вмовляти. Смачна їжа — кращий провідник до серця будь-якого дикого звіра. Це добре знала хазяйка. Вона пригощала Жучка то медом, то сушеними фруктами, то печінкою, то курячими яйцями. "Жучок у нас — справжній гурман",— заявила вона якось своєму чоловікові.

Одного разу, коли господарів не було вдома й Жучок бігав по директорському кабінету, Мурка почула там легенький шурхіт. Гадаючи, що вона має справу зі щуром, який пробрався до квартири, Мурка обережно зазирнула у напіввідчинені двері. Але тут войовничий запал кішки згас: кабінетом гасав незнайомий їй звірок. І хоч був він менший за неї і, певно, слабкіший, Мурка не одразу зважилася на напад.

І тільки коли Жучок, не помічаючи її, підійшов до місця засідки, кішка, зашипівши, вилетіла із схованки й, випустивши пазурі, спробувала схопити незнайомця за шию. Але несподівано соболь сам перейшов у напад. Високо підскочивши, він миттю стрибнув на спину противникові і боляче вкусив кішку за карк. Жалібно нявкнувши, Мурка впала на спину й відштовхнула від себе Жучка чотирма лапами. У кімнаті почалася невимовна метушня. Кішка явно переважала в силі, але поступалася у прудкості, блискавичності укусів, умінні нападати згори.

Вислизаючи з пазурів і зубів Мурки, Жучок птахом злітав на стіл, етажерку або буфет, а звідти сміливо кидався на свою кривдницю. І Мурка ганебно втекла з поля битви. Залізши під шафу, вона жалібно занявчала, кличучи на допомогу свою хазяйку. Після цього випадку Мурці довелося поступитися соболю своїми володіннями й тулитися віднині на кухні, куди Жучка пускали рідко.

Якщо перша зустріч соболя з кішкою сталася випадково, то знайомство з Бураном відбулося в присутності хазяїна. Унюхавши соболя, Буран, як і належить мисливському собаці, кинувся на звірка, але грізний окрик хазяїна утримав його на місці. До того ж Буран був добре видресированый, мав м'яку і делікатну вдачу.

Розглядаючи здалеку свого ворога, Жучок не виказав щонайменшого переляку, просто він поки що не довіряв цьому спокійному на вигляд собаці. Так відбулася ця перша зустріч, під час якої і соболь, і пес поводили себе мирно, з великим почуттям власної гідності.

Настало літо. Жучок ставав усе ручніший, охоче позував господареві під час фотозйомок. Особлива дружба зав'язалась у нього з хазяйкою. Пристосовуючись до людини, Жучок помалу почав змінювати свої звички, перейшовши на денний спосіб життя. Спав він тепер не в своєму гнізді, а на м'якому дивані або в ліжку, залазячи при цьому з головою під ковдру. До столу з'являвся своєчасно і без запрошень. Якщо бачив на столі сметану, то залазив на коліна до хазяйки, і та годувала його з рук, подаючи улюблену страву в баночці. Жучок настільки звик до Бурана, що вони іноді їли з однієї тарілки, дивуючи гостей своєю взаємною симпатією.

Тепер Жучок ходив у літньому вбранні, в якому він здавався худим і довгов'язим, а його хвіст і вуха ніби стали довші.

Якось, обстежуючи туалетний столик хазяйки, куди його завжди вабив запах парфумів, Жучок побачив у дзеркалі своє відображення. Вирішивши, що це інший соболь, Жучок зашипів, вигнув спину із здибленою сторч шерстю і кинувся на незнайомця, але, переконавшись, що на столі нікого, крім нього, немає, заспокоївся.

Не був байдужий Жучок і до радіоприймача: йому подобалася мелодійна музика, яка нагадувала йому звуки рідного лісу. От тільки з Муркою він так і не примирився: кішка майже не з'являлася в домі. Бачачи, що бранець нудьгує за волею і щосили прагне її повернути, директор вживав заходів, щоб не допустити втечі. У вікна була вставлена сітка, двері щільно зачинялись. І все ж Жучку вдалось одного разу вибратися з квартири на волю. Як зрадів і змінився він! Ні, не можна проміняти волю на сите, безпечне життя, м'яку теплу постіль. Поклик лісу виявився сильніший за дружбу з людиною.

Виявивши зникнення соболя, директор викликав двох мисливців із сіткою-обметом, і вони втрьох вирушили на пошуки втікача. Невідомо, чи знайшовся б Жучок, коли б не Буран. Розумний пес, узявши знайомий слід біля самого дому, догнав соболя. Загнавши Жучка на дерево, він голосним гавканням сповістив мисливців про свою знахідку.

Розставивши сітку навколо дерева, один з мисливців поліз по Жучка. Побачивши незнайому людину, соболь стрибнув з дерева, але втекти не зміг: заплутався в обметі.

На покару Жучка посадовили в клітку, але хазяйка знову впустила його в кімнату.

Проживи Жучок серед людей декілька років, можливо, він і став би ручним, але обставини склалися інакше. Доглядати його хазяїн не міг. З настанням зими на базу почали надходити інші живі соболі. Терміново комплектувалася перша партія звірків, призначених для переселення на Охотське узбережжя. До цієї партії і включили Жучка.

Перегнали його у фанерну транспортну клітку, разом з іншими соболями відвезли на залізничну станцію і завантажили в багажний вагон пасажирського поїзда. Холод і стукіт коліс не давали соболям спати. Звірки зігрівалися, рухаючись, без упину сновигаючи в тісних клітках. У Хабаровську їх розмістили в теплому будинку карантину, а вранці відвезли в аеропорт і завантажили в черево великого літака. Повітряний переліт Жучок переніс легко.

Після перепочинку й годівлі в порту прибуття соболів завантажили на сани й повезли кіньми до найближчого радгоспу: там належало перевантажити їх на оленячі нарти і везти до місця розселення. На кілометр розтягся караван оленячих запряжок, і на кожній нарті містилося по кілька транспортних кліток із звірками. Поки соболів возили на машинах та на літаках, сиділи вони в клітках принишклі, тепер же, відчувши запах лісу, були у стані сильного збудження, гризли клітки, висували носи, гурчали, гриміли напувалками.

Прибувши до місця розселення, мисливці знімали клітки із соболями з нарт, ставили на сніг і широко розчиняли дверцята: будь ласка, мовляв, виходьте на волю!

Дійшла черга і до Жучка. Але Жучок не поспішав. Вистромивши голову назовні, він спершу обдивився, чи немає якоїсь небезпеки. Потім понюхав повітря і раптом чвалом учистив до лісової хащі. Ще здаля він помітив ялицю, густішу за інші, і прожогом вискочив на неї, зачаївся у чорно-зеленому верховітті.

Люди залишили соболям для підгодівлі морожене м'ясо і повернулися в селище. Для прибульців настало самостійне життя.

Протягом кількох ночей Жучок вдовольнився запасами їжі, залишеними йому людиною, потім пішов у сопки. Першого ж дня він вполював безтурботну білку, а вийшовши у видолинок, натрапив на слід соболиці, яка прибула з ним в одній партії.

Починалася березнева відлига. Весело біг Жучок лісом назустріч новому життю, а довкіл простелялася засніжена тайга. Тут мали тепер жити чотириногі переселенці з далеких буреїнських гір.